

Toelichting vanuit de Bijbel

Rechters 6-12

Rechters 6: 1-32

In dit verhaal staat de rechter Gideon centraal en speelt zich af in het onbeduidende plaatsje Ofra, ergens in de buurt van Sichem (tegenwoordig Nablus). Gideons vader is dorpshoofd en heeft daar een altaar voor Baäl gemaakt. Het is een zware tijd: de Midjanieten komen steeds vanuit de woestijn binnenvallen als er wat te halen valt. Israël wordt steeds armer. Voor de bijbelschrijver is het volkomen duidelijk: dit heeft Israël aan zichzelf te danken, omdat het de Heer heeft verlaten en andere goden is gaan dienen. Kortweg gezegd: eigen schuld, dikke bult.

Maar als Israël tot God roept, komt er toch een engel langs om beweging in de zaak te brengen. Gideon is de uitverkoren rechter, al zou je hem geen leiderscapaciteiten geven. Sterker nog: hij is een bange figuur die op een verborgen plek tarwe uitklopt en meteen zijn beklag bij de engel doet: 'Als God een God van liefde is, waarom dan alle die ellende...?' Het bekende afschuifpatroon dus. Maar de engel laat zich niet van de wijs brengen en vindt dat Gideons beperkte capaciteiten genoeg zijn. Het is immers de Heer die redt, niet een mens!

Gideon mag eerst 'stage lopen' in de vorm van het uitvoeren van een 'kleine redding'. Hij moet het altaar van zijn vader afbreken en de potente stier, het teken van de vruchtbaarheid die Baäl voorstaat, slachten en offeren. De bevrijding moet immers dichtbij huis beginnen.

De mannen van de stad willen Gideon, die ze terecht van deze 'misdaad' verdenken, straffen, maar zijn vader vindt dat de god Baäl dat zelf ook kan. Er zit dus ook meteen een stukje spot met de afgoden in het verhaal. Baäl merkt er namelijk helemaal niets van als zijn altaar wordt verwoest, want afgoden zijn doof en blind. Aan die actie heeft Gideon zijn tweede naam te danken: Jerub-baäl, dat betekent: 'Hij die strijdt met Baäl' (of: 'Baäl heeft een appeltje met hem te schillen').

De stage is voor de bange rechter nog niet voldoende. Hij wil ook nog een teken. Dat ontvangt hij van de enige God die over vruchtbaarheid en onvruchtbaarheid en dauw en droogte gaat. Dit zijn eigenlijk terreinen waarop de god Baäl zich zo graag profileert.

Rechters 7

Het vervolghet verhaal start met dezelfde visie op Gideon. Hij is een bange man, in het geheel geen geboren leider. Hij heeft dan wel een leger bij zich, maar van actie is nog geen sprake. Het is vooral afwachten geblazen bij de bron van Charod. Deze wordt, heel sprekend, 'De Bibberbron' genoemd. God onderneemt daar wel het een en ander. Hij roept Gideon met zijn mannen naar het water voor een selectie. De gangbare opvatting is dat daar een keurkorps van driehonderd man wordt samengesteld. Dat staat echter niet in de tekst, integendeel. De mannen die overblijven, zijn zij die likken 'als een hond'. Niet echt complimenteus dus. En met deze 'likkers' – zo staat het letterlijk in de Hebreeuws tekst – zal God bevrijden. Hoezo elitekorps? Juist niet, want de bevrijding komt van God zelf. Als nota bene een Midjanitische soldaat Gideon moed heeft ingesproken, en hij door zijn knechtje Pura bij de hand genomen is – minder moedig kan het haast niet – organiseert 'de Gideonsbende' niet meer dan een 'sound and light show'. En net als in het verhaal van Debora en Barak, doet God de rest: er wordt paniek gezaaid en de vijand blaast de aftocht. De hoofden van twee generaals worden hem zelfs gebracht!

Met potten en pannen hebben we het gemaakt. Wat stelt het voor bij een leger van zwaarden en speren? Toch hebben we ze in de pan gehakt. Ze staken zichzelf overhoop. Bloedrood werd de aarde (meditatieve tekst bij de tekening op pag. 55).

Rechters 8

Als het verhaal over Gideon hier zou zijn geëindigd, was hij de geschiedenis ingegaan als een held die op God vertrouwt. Maar zijn benen hebben de weelde niet kunnen dragen. Als Gideon de Jordaan oversteekt doet hij twee Israëlitische plaatsen aan, Pniël en Sukkot, waar hij om brood vraagt en het niet krijgt. Hij zweert wraak voor het moment van zijn terugkeer, en inderdaad: als hij de vijand heeft verslagen – ook daar hoeft hij niet veel voor te doen – komt hij terug, en pleegt hij in Pniël een broedermoord en martelt hij de mannen van Sukkot. Zo diep kan een held dus zakken. Ook geeft hij zijn zoontje een les in moorden. Als hem het koningschap wordt aangeboden, aanvaardt hij die plechtig. De tekst lijkt het omgekeerde te zeggen, maar deze is ironisch bedoeld. Gideon gaat zich na zijn 'kroning' meteen als een koning gedragen: hij eist belastinggeld, maakt een afgod, schaft zich een harem aan en noemt een van zijn zonen Abimelek, wat betekent 'Mijn vader is een koning'! Zie hier de diepste wensen van de loser Gideon. Hij zou zo graag koning zijn geweest. En zoals zoveel ouders in hun kinderen wensen wat ze zelf niet konden bereiken, krijgt hij het in zijn zoon Abimelek. En hoe!

Rechters 9

Abimelek is de zoon van een bijvrouw en daarmee heeft hij van alle zonen van zijn vader de minste rechten. Maar zijn moeder heeft ook familie en daar probeert hij een machtsbasis te vinden. De familie woont in Sichem en de Sichemieten zien wel iets in een beperking van de macht van de Gideon-clan. Met belastinggeld wordt een legertje huurmoordenaars in het leven geroepen, en daarmee worden de zeventig zonen van Gideon geëxecuteerd. Zo doe je dat bij een coup. Zelf laat hij zich kronen tot koning. Zo is Abimelek de eerste koning van Israël, zij het een locale. Alleen de jongste zoon Jotam (zijn naam herinnert aan het Hebreeuwse woordje voor 'wees') ontspringt de dans en zo wordt hij er een om het ons aan te zeggen. Dat doet hij in de vorm van een fabel of parabel, waarin de bomen een koning kiezen.

In die fabel wordt het koningschap volstrekt belachelijk gemaakt: de bomen die wat opbrengen, zoals de olijf, de vijg en de druif piekeren er niet over om 'te gaan zweven boven de bomen.' Ze hebben alle drie een product dat voor God en de mensen nuttig is. Koningschap levert echter niets op, dat kost alleen maar geld. Grappig is dat de Hebreeuwse tekst tweemaal spreekt van de bede 'wees koningin over ons', want de vijg en de druif zijn vrouwelijk bomen. De druif is niet eens een boom maar een wingerd, een klimplant.

Uiteindelijk wordt bij gebrek aan beter de doornstruik gekozen. Een slechte keuze, want deze levert alleen maar gevaar op met zijn stekels. Het is een brandgevaar in de zomer en biedt geen vrucht of zelfs schaduw.

Koning Doornstruik, ofwel Abimelek, staat model voor het koningschap zoals dat in het noorden van Israël is gepraktiseerd. Dat is op een fiasco uitgelopen. Broedermoorden waren er schering en inslag. En de ene coup volgde op de andere. Sommige koningen hielden het maar een paar maanden uit. Dat wil dit verhaal vertellen (het is uiteraard achteraf pas opgeschreven) en dat het in Sichem is, mag ook geen verbazing wekken: de grote scheuring tussen de broeders na de dood van Salomo gebeurde in Sichem, 'de scheurstad'.

Verder wil het verhaal een relatie leggen tussen Baäl die in Sichem stevig wordt vereerd en de wandaden die door de Sichemieten worden gepleegd. Inclusief een moord op vrouwen en kinderen die door rookverstikking om het leven komen. Uiteindelijk sterft Abimelek omdat hij (door een vrouw!) een molensteen op zijn hoofd gegoooid krijgt. Vrouwen redden nogal eens in het boek Rechters. Hij krijgt het kwaad op zijn hoofd terug en wéér heeft de auteur zijn punt gemaakt: eigen schuld, dikke bult.

Meditatieve tekst

Een stekelstruik met een kroon op een muur. Het land kijkt vol spanning toe. Wat moet zo'n vierkante vesting daar. Daar wil toch niets groeien? Wat moet je met zo'n stekel als koning? Daar kan je toch niet schuilen? Er hangt hem nog heel wat boven het hoofd (meditatieve tekst bij de tekening op pag. 62).

Rechters 10: 1-11, 40

Na 'koning Abimelek' vinden we de rechter Jefta. Weer wordt het bekende schema gehanteerd: 'De Israëlieten trekken zich niets van de Heer aan. Deze trekt zich vervolgens terug, een of andere vijand – in dit geval de Ammonieten – stromen binnen en plunderen de boel kaal. De Israëlieten schreeuwen in nood tot God, maar die bedankt aanvankelijk voor de eer om in te grijpen maar strijkt toch over zijn hart. Resultaat: er staat (weer) een rechter op.'

Van Jefta geldt hetzelfde als wat voor Abimelek gold: hij is de zoon van een 'hoer', waarschijnlijk de laagste vrouw uit de harem van zijn vader. Hij wordt de familie uitgezet om te voorkomen dat hij aanspraak maakt op een erfenis. Hierdoor onderhoudt hij zichzelf als een war lord. Dit is een oeroud beroep: je dringt je bescherming op aan veeboeren en karavaanreizigers en je laat je er fors voor betalen. Ooit is Nederlandse adel vergelijkbaar begonnen met de 'bescherming' van boeren. Ook Koning David begon trouwens op dezelfde manier. Jefta verwierf hiermee zoveel militaire kennis en vertrouwdheid met het terrein in Gilead, dat hij daar later weer van kon profiteren.

Nu wordt hij door de 'broeders' teruggehaald om redding te brengen, maar net als God weigert hij aanvankelijk. Ook hij heeft zijn trauma's aan Israël opgelopen maar ook hij laat zich overhalen om de leiding te nemen: onder dezelfde conditie die God zelf stelde. 'Ik ben degene aan wie je gehoorzaamt'.

De Ammonieten worden naar verwachting verslagen (nadat er eerst complete preken over en weer zijn uitgewisseld door Jefta en de koning van de Ammonieten). Vooraf wordt door Jefta een belofte gedaan: 'Als U (God) de Ammonieten in mijn macht geeft, dan zal ik degene die als eerste mijn huis uit komt aan U als brandoffer wijden.' Hij belooft bewust een mensenoffer (geen dieroffer: een dier komt namelijk niet uit de deur van je huis) en die dwaasheid wordt hem zwaar aangerekend. De God van Israël gruwet namelijk van dit soort praktijken. Zijn eigen dochter wordt het slachtoffer. Zijn enig kind. Daarmee loopt de lijn van dit leiderschap dood. Opnieuw speelt een vrouw op het hoogtepunt van de vertelling een prominente rol.

Rechters 12

Na de vertelling over de houding van Jefta tegenover de vijand, vervolgt de auteur met de houding van Jefta tegenover zijn broeder. De grote Jozefstam Efraïm is nu zijn slachtoffer. Efraïm woont op het centrale heuvelland aan de westkant van de Jordaan. De stam heeft Jefta laten zakken waar het om concrete hulp tegen Ammon ging, maar nu de Ammonieten verslagen zijn, trekken ze een grote mond tegen hem open en vallen hem aan. Volksgenoten aan de oostkant van de Jordaan (zoals Jefta) werden toen vaak als tweederangs burgers gezien. Het oude zeer, de discriminatie, komt weer bij Jefta boven en hij verslaat 'de broeders'. Daarin gaat hij heel ver, want de Efraïmieten vluchten de Jordaan over en worden daar bij doorwaadbare plaatsen door mannen van Jefta tegengehouden. Ze moeten ter herkenning het woord sibbólet zeggen. De Efraïmieten zeggen de sj-medeklinker niet en spreken dus sibbólet uit.

Op grond van deze simpele en gruwelijke selectie vinden twee en veertig duizend 'broeders' de dood. Duidelijk is dat de auteur niet positief over Jefta oordeelt. Na en in Otniël – op wie hij geen negatief commentaar heeft, gaat het bergafwaards. Na Ehud, die heel tricky zijn vijand een mes in de buik steekt, Debora en Brak, waar de gastvriendschap ernstig wordt geschonden zien we een afgaande lijn. Gideon vermoordt zijn broeders en Jefta doet dat in nog grotere mate. De dwaasheid neemt toe. De laatste rechter zal een dieptepunt vormen.

Naar tekst van Piet van Midden